

Thematische focus

Waarom en hoe zorg je voor een succesvol kader voor participatieve processen?

1.	Definitie	1
2.	Waarom een kader voor een participatief proces?	2
3.	Hoe ontwikkel je een participatiekader?	2
3.1.	Waarom kies je voor participatie?	3
3.2.	Wat zijn je ambities op het gebied van participatie?	3
3.3.	Welke speelruimte is er beschikbaar? Welk deel van het project kan worden besproken? ..	4
3.4.	Welke financiële middelen zijn er beschikbaar?	4
3.5.	Hoeveel tijd is er beschikbaar?	4
3.6.	Wat zijn de verantwoordelijkheden van de belanghebbenden?	5
4.	Verdere info	6

1. Definitie

Met het kaderen van een participatief proces wordt bedoeld:

- het vaststellen van de doelstellingen, strategie en governance van een participatief proces;
- **methodologische keuzes** maken die aansluiten op de gestelde doelen;
- het opstellen van een **participatiemandaat** met een uitnodiging en duidelijke regels;
- en het anticiperen op **het gebruik** in publieke besluitvorming **en opvolging**.

Dit kader vormt **een aanvulling op het politieke draagvlak** dat het participatieve proces stimuleert. Het geeft invulling aan de politieke opdracht en legt op transparante wijze de doelstellingen en middelen vast die aan het participatieve proces zijn toegewezen.

2. Waarom een kader voor een participatief proces?

Het kaderen van een participatief proces is van belang om:

- de **relevantie** en **kwaliteit** van een participatieproces te waarborgen;
- de **engagements** van alle betrokkenen en de **ruimte voor flexibiliteit** vast te leggen;
- de **opvolging** van engagements te waarborgen.

Een goed vormgegeven kader maakt het mogelijk **om burgers op een transparante manier te antwoorden** op de vraag waarvoor hun deelname dient. Dit kader mondt uit in een '**participatiemandaat**': "De duidelijkheid van dit mandaat vormt een belangrijke stimulans voor mensen om te participeren."¹

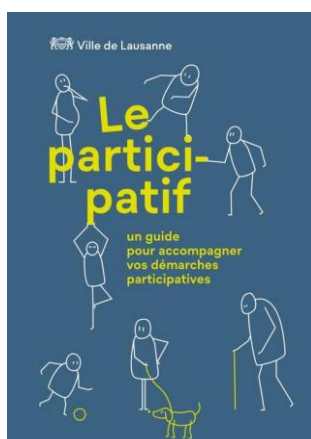
Het kader bepaalt niet alleen de ruimte en voorwaarden voor burgerparticipatie, maar legt ook de voorwaarden vast voor de '**opvolging**' van de organiserende instanties die uitnodigen tot participatie. Zo kunnen personen en organisaties die tijd en energie investeren in een participatief proces anticiperen op de mogelijke effecten van hun betrokkenheid en die naar waarde schatten.

3. Hoe ontwikkel je een participatiekader?

Bij het kaderen van een participatief proces moet **rekening worden gehouden met kernvragen** die een aanzienlijke invloed hebben op de uitvoering van het proces: Heeft het project politiek draagvlak? Beantwoordt het project aan een publieke behoefte of belang? Zijn de onderwerpen die openstaan voor participatie van voldoende belang? Zijn er veel technische beperkingen? Heb je een duidelijk doel voor ogen en is het mogelijk om alternatieve resultaten te overwegen? Beschik je over de middelen om het participatieve proces te ondersteunen? Laat de planning voldoende tijd voor een participatief initiatief?

Deze structurerende vragen hebben een sterke **invloed op hoe het proces** verloopt.

Over het algemeen kunnen we **zes kernvragen** onderscheiden:



- Waarom kies je voor participatie?
- Wat zijn je ambities op het gebied van participatie?
- Welke speelruimte is er beschikbaar?
- Wat financiële middelen zijn er beschikbaar?
- Hoeveel tijd is er beschikbaar?
- Wat zijn de verantwoordelijkheden van de belanghebbenden?

Deze vragen komen rechtstreeks uit [de gids "Le participatif"](#) van de stad Lausanne. De antwoorden die we hier voorstellen zijn aangepast aan de context van het Brussels Gewest.

¹ "La participation citoyenne: définitions, méthodologies et état des lieux", Interview met Typhanie Scognamiglio en Marion Carrel, *Action publique. Recherche et pratiques*, nr. 13, p. 9

3.1. Waarom kies je voor participatie?

Ten eerste moeten we ons afvragen welke **fundamentele redenen** er zijn om participatie voor dit project en op dit moment te gebruiken: wat is de participatieve dimensie van het project en welke democratische reikwijdte heeft het?

De redenen kunnen uiteenlopen, zonder exclusief te zijn, en kunnen vaak verwijzen naar doelen die vaak met burgerparticipatie worden geassocieerd

- Burgerparticipatie kan bijdragen aan een algemene doelstelling van **democratisering door burgers zeggenschap te geven**, de band tussen bestuurders en burgers te verbeteren en publieke besluitvorming toegankelijker te maken.
- Op lokaal niveau en binnen de verschillende groepen van de samenleving draagt het ook bij aan de doelstelling om **sociale banden te smeden** en samen te leven
- Participatie kan bijdragen aan **een betere aansluiting van projecten** op de behoeften van burgers.
- Participatie kan ook worden gebruikt **om eerdere beslissingen maatschappelijk aanvaardbaar te maken** of om **communicatie** over publieke beleidsmaatregelen te verbeteren.

3.2. Wat zijn je ambities op het gebied van participatie?

Nadat het algemene doel van participatie is vastgesteld, is het van belang om de **participatieve ambities** te specificeren. Met andere woorden: op welk **niveau**, binnen welk **kader** en met welke **middelen** wil je participeren?

Voor elk project wordt het participatieve proces sterk beïnvloed door het **beleidsdomein** en mogelijke technische en wettelijke **beperkingen**, maar ook door het beschikbare **budget**, **tijdsbestek**, de **voortgang van het project** en de **belanghebbenden** die erbij betrokken of door het project beïnvloed worden.

Deze reflectie sluit idealiter aan bij de doelstellingen en verwachte resultaten.

De participatieniveaus zijn gerangschikt op basis van het gewicht dat aan de participatie in het proces wordt gegeven. Op het hoogste niveau wordt participatie gezien als middel om oorspronkelijke doelstellingen te herzien en transformatie-effecten te hebben op zowel het gevoerde beleid als de organisatie van de administratie, oftewel substantiële of organisatorische veranderingen.

De vraag naar het participatieniveau kan ook concreter worden bekeken **vanuit het standpunt van de personen die worden uitgenodigd** voor deelname. Aan welke activiteiten kunnen zij deelnemen? Bieden we hen aan om:

- als toeschouwer te luisteren;
- voorkeuren uit te spreken;
- voorkeuren te ontwikkelen;
- gezamenlijk advies te geven;
- beslissingen te nemen;
- acties te ondernemen?

Deze opties **moeten aansluiten bij de participatieve ambities**: om co-creatie te bereiken, moet je verder gaan dan transparant selectief luisteren en deelnemers op zijn minst de ruimte geven om voorkeuren te ontwikkelen en een collectieve visie te vormen.

3.3. Welke speelruimte is er beschikbaar? Welk deel van het project kan worden besproken?

Deze vraag houdt rechtstreeks verband met het vorige. Het vertaalt zich direct naar het project waarover gedebatteerd wordt, waarvoor het nodig zal zijn om te bepalen **hoeveel van het project opengesteld kan worden voor discussie** en herziening. Het is daarom belangrijk om na te gaan hoeveel van het project kan worden opengesteld voor participatie. Dit leidt ons tot de kwestie van de '**manoeuvrerruimte**'. Met andere woorden, wat is er bespreekbaar, hoe open is het debat, en welke aanpassingen kunnen er aan het project worden gedaan?

Het is hierbij van groot belang om deze elementen **vooraf** duidelijk te **communiceren**, of anders op zijn minst **transparant** te zijn over de onzekerheid van bepaalde aspecten. Het moet in ieder geval vermeden worden om een schijn van participatie te creëren zonder enige ruimte voor daadwerkelijke aanpassing.

Een gebrek aan communicatie en transparantie over deze punten kan leiden tot wantrouwen en mogelijke frustratie. Grenzen, d.w.z. **niet-onderhandelbare aspecten**, moeten **expliciet** worden gemaakt en idealiter worden **gerechtvaardigd** en **beargumenteerd** (bijvoorbeeld om materiële, ecologische, politieke, sociale, technische of budgettaire redenen).

3.4. Welke financiële middelen zijn er beschikbaar?

De **beschikbare middelen** bepalen verscheidene aspecten: de **duur** en **vorm** van de participatie, maar ook of er een beroep kan worden gedaan op **externe dienstverleners**.

Het is belangrijk om naast het budget ook te kijken naar de **interne middelen**, met name het beschikbare personeel en de teams die kunnen worden ingeschakeld. Als de financiële middelen beperkt zijn, is het des te belangrijker om de interne bronnen optimaal te benutten.

Een **afstemming tussen de ambities** van het participatieve proces en de **beschikbare middelen** is dus essentieel.

3.5. Hoeveel tijd is er beschikbaar?

De kwaliteit van een participatief initiatief is niet alleen afhankelijk van kwantitatieve factoren. Hoewel kwantitatieve benchmarks nuttig zijn, moet het doel niet zijn om zoveel mogelijk bijdragen te verzamelen in zo weinig mogelijk tijd en tegen zo laag mogelijke kosten. Integendeel, het is belangrijk om voldoende tijd en zorg te besteden aan het participatieve proces. De **planning** van het proces is dan ook van groot belang.

Participatie in projectvorm, met vaste fasen, kan helpen om een ritme te creëren, maar het brengt ook het risico met zich mee dat mensen moeite hebben om hierin mee te gaan: sommige mensen hebben meer tijd nodig om tot een standpunt te komen of sluiten later aan in het proces.

- Het is daarom beter om **te streven naar een zorgvuldig ontworpen en goed georganiseerd proces** met een afgebakend **doelpubliek** en binnen een duidelijk **tijdsbestek** dat aansluit bij de **projectdeadlines**.
- Het initiatief moet zinvol zijn en de **resultaten** dienen **snel teruggekoppeld** te worden, zodat deze kunnen bijdragen aan het project. Op deze manier worden de betrokken personen daadwerkelijk gehoord en gewaardeerd.
- Het is hierbij belangrijk om **het algemene tijdschema door te geven** en **regelmatig updates te communiceren** over de voortgang.

Tegelijkertijd moet ook gestreefd worden naar de mogelijkheid om participatie de **'projectmodus'** te laten overstijgen en in te zetten op **een langdurig effect**, vooral op het gebied van burgerschap en sociale cohesie. In dit opzicht kunnen participatieve processen zorgen voor een vorm van continuïteit en duurzaamheid, bijvoorbeeld door het creëren van duurzame en lokaal verankerde ruimtes.

3.6. Wie zijn de belanghebbenden en wat zijn hun verantwoordelijkheden?

Het definiëren van de doelstelling voor participatie roept ook vragen op over **de legitimiteit**. Omdat mensen worden betrokken bij het ontwikkelen van het overheidsbeleid of het besluitvormingsproces, zullen zij aan legitimiteit en diversiteit winnen.

Het organiseren van een participatief proces door een publieke instantie vereist samenwerking tussen **verschillende partijen met complementaire rollen**: overheidsdiensten, politieke actoren, participatieprofessionals, economische partners, instellingen en organisaties.

Er moet rekening gehouden worden met de **machtsverhoudingen tussen de actoren**, en hun **respectieve rol en invloed in het participatieproces moeten zorgvuldig bepaald worden**, zonder de bestaande ongelijkheden tussen deze actoren te onderschatten.

Een **analyse van de belanghebbenden** helpt om alle betrokkenen in kaart te brengen, hun profielen en middelen te analyseren, en hun rollen te definiëren. **Dezelfde analyse** kan worden **toegepast op het doelpubliek** om de participatiemethode en de tools en kanalen voor communicatie en mobilisatie af te stemmen. Op deze manier kan duidelijk worden wie op welk moment bij het proces betrokken moet zijn.

De belangrijkste belanghebbenden, waarvan de rol moet worden verduidelijkt, zijn: de politieke actoren, de overheidsfunctionarissen (projectleiders en andere te betrekken diensten), dienstverleners die voor het proces zijn aangeworven en mogelijke partners (institutioneel, economisch, verenigingen) met een belang in het onderwerp waarover wordt gediscussieerd. Zoals verduidelijkt wordt in de tekst "het gebruik van een stakeholderanalyse" [tekstlink volgt], hebben deze spelers verschillende en complementaire functies en verantwoordelijkheden met betrekking tot het participatieproces.

4. Verdere info

- Guide_CIPC « Concevoir une démarche de participation citoyenne », *modernisation.gouv.fr*
- « La participation citoyenne : définitions, méthodologies et état des lieux », entretien entre Typhanie Scognamiglio, et Marion Carrel, *Action publique. Recherche et pratiques*, n°13, p.6-14.
- « Le participatif, un guide pour accompagner vos démarches participatives », *Ville de Lausanne*.
- « Défi n°4 : se poser les questions avant de se lancer », *La Gazette des Communes*, septembre 2020, p.34.
- « 1.4 : designing the assembly, How to choose the question and set the mandate? », *DemNext, Assembly Guide*, 2023.
- « Planification stratégique d'un processus de concertation », *Guide de concertation territoriale, Lisode*, 2017, p.13-17.
- « Mettre en place et transmettre des démarches de participation. Parcours libre autour des bonnes questions à se poser », *Perifiera*, 2014.

